

Українські народні міфи та легенди
Первісні уявлення людини про світ, добро і
зло та їхня роль у житті людини.

ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ

- У прадавні часи в повсякденному житті людей завжди виникало безліч запитань щодо походження землі, сонця, явищ природи, тваринного світу. Намагаючись віднайти відповіді, люди складали всілякі версії для пояснення. Так виникали міфи та легенди як засіб сприйняття світу. В них відображувалися фантастичні уявлення про світ, природу і людське буття. Кожен міф або легенда сприймалися оповідачем та слухачем як реальна подія.

Для того щоб дізнатися про те, як наші предки пояснювати Всесвіт, саму людину, її життя на Землі, ми вирушимо в цікаву подорож у далеке минуле й ознайомимось зі світом людської фантазії і мудрості.

Як
утворилася
земля?

Як утворилися гори і
долини?

Чому пес
живе коло
людини?

Чому в морі є перли і
мушлі?

Чому буває
сумне сонце?

МІФИ И ЛЕГЕНДИ УКРАЇНЦІВ

- Слов'янські народи дотримували язичницьких вірувань, тобто для них не було нічого надприродного. Божественне для них завжди було там, де вони перебували, навколо і в середині них.
- Слов'яни вірили в багатьох богів, а першоджерелами Всесвіту вважали вогонь та воду. Найвідомішими богами були: Перун (бог грому та блискавки). Хорес та Дажбог (боги сонця), Мокош (богиня прядіння), Велес (Волос) (покровитель худоби), Сварог (бог-коваль), Сварожич (бог-вогонь), Ярило (бог родючості) та інші.
- 988 року князь Володимир хрестив Русь, зробивши язичництво поза законом. Але попри намагання знищити будь-які прояви старої віри серед населення Русі, деякі язичницькі культи та обряди ще довго зберігалися та відправлялися по тай, а деякі трансформувалися у християнські обряди та збереглися дотепер (наприклад, коломийки, колядки, щедрівки, свято Івана Купала, Масляна).

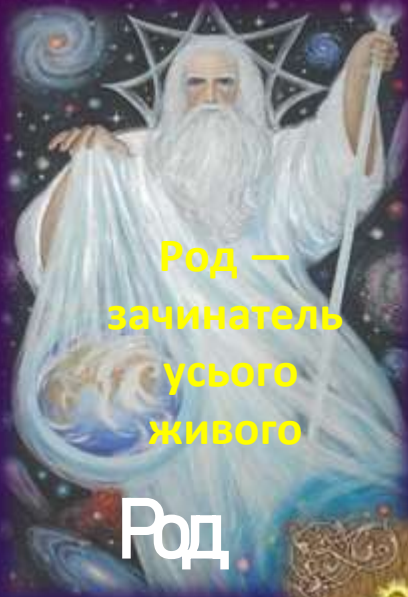
Ярило

Лада

РОЗГЛЯНЬТЕ ЗОБРАЖЕННЯ СЛОВ'ЯНСЬКИХ БОГІВ. ЩО МОЖНА СКАЗАТИ ПРО ЇХНЮ ВДАЧУ ІЗ ЦИХ СВІТЛИН?

Род —
зачинатель
усього
живого

Род

Перун — бог
грому й блискавки

Дажбог —
бог сонця

ДАЖБОГ

Берегиня — богиня
добра й захисту

Берегиня

Стрибог — бог вітру

Стрибог

Велес — бог мудрості,
багатства і
тваринного світу

Мара — богиня зла,
темряви, привидів,
страшних сновидінь

Мара

Білобог — бог добра,
щастя і блага

Білдрбог

Чорнобог —
бог темряви,
ночі, холоду,
сну

Чорнобог

НАЙДАВНІШІ ВИДИ УНТ: МІФИ ТА ЛЕГЕНДИ

Міф —

це розповідь, що передає уявлення наших далеких предків про створення світу, його будову, про богів і демонів, різних фантастичних істот

Легенда —

це розповідь про визначну історичну подію або незвичайну пригоду казкового чи фантастичного характеру.

міфологічні

біблійні

героїчні

топонімічні

Міфи сприймалися як щось імовірне та реальне.

Віра в диво — головна характерна ознака міфу.

У міфах ідеться про вигаданих багатою людською фантазією богів і демонів.

Міф, на відміну від казки, ніколи не був розвагою, його сприймали як надзвичайно серйозну спробу осмислити і пояснити світ. Саме тому він і дав поштовх розвитку не тільки мистецтва, але й науки та філософії.

Казковість і фантастичність — яскраві прикмети легенди.

В основу легенд покладено щедро прикрашену вигадкою розповідь про реальні історичні події та про реальних історичних осіб, які з якихось причин запали в народну пам'ять. На відміну від казок, легенди не мають традиційних початкових і прикінцевих виразів, трикратних повторів подій тощо

ЛАЙФГЛАК ЯК НЕ ЗАПЛУТАТИСЯ В ЖАНРАХ

МІФ

герої

події

1. Герої: вигадані персонажі, наприклад, боги чи демони
2. Події : вигадані, але сприймалися як реальні
3. Якщо йдеться про Дажбога, Сварога, Перуна, Мару чи інших язичницьких божеств — це точно міф.

ЛЕГЕНДА

герої

події

1. Герої: реальні люди
2. Події: могли колись трапитися
3. Якщо чарівними силами наділені герої, предмети або ж казковими є ситуації, у які вони потрапляють, — то це легенда

БЕРЕГИНЯ

Берегиня — богиня
добра й захисту,
дружина Сварога

Йшли і йшли люди до Сварога та Берегині
зранку й до вечора: подивитися на хатину, на піч і
жорна, скуштувати того дива, що хлібом зветься й
схоже на Сонце.

І нічого не таїв од людей Сварог, все показував
і пригощав хлібом. їли вони той хліб і казали:
«Хочемо й ми піч мати та хліб пекти».

І казав їм Сварог: «Спочатку **кутини** будуйте,
виходьте з печер та **бурдеїв**. Годі **скніти** в темряві
та холоді. Час жити у світлій хаті...»

Тоді просили його люди: «Навчи ставити ті кутини». І
сказав їм Сварог: «Ось піду я від **коша до коша**
показувати, як ставити хатину, як піч **мурувати**, як
жорна **тесати**».

Сварог —
слов'янський
бог-коваль, бог
вогню, чоловік
Берегині

Скніту́ — жити в тяжких умовах

Берегиня.
Художник Олег Шупляк

Жорна́ — плескуватий
круглий камінь,
яким розмелювали
зерно; ручний млин.

Тесати — обробляти гострим зряддям

Кутині́ — хати.

ПЕЧЕ́РА —
заглибина в
горі чи під
берегом річки

Мурувати — зводити,
споруджувати

Кіш — табір, поселення

Бурдей — житло,
викопане в землі;
землянка.

Нічна Березиня.
Художник Олег Шупляк

«Коли ж се буде?» — нетерпляче доскіпувалися люди.
-Ось тільки закінчу ткацький верстат будувати.
-А що воно таке?
-Се таке, що на ньому **ткатимете** полотно так, як навчить вас Березиня.
Тоді промовляла до людей Березиня:
-Ось годі вам, люди, ходити в диких шкурах. Треба ткати біле м'яке полотно та ходити в білій одяганці, як личить дітям Білобога. Я навчу вас, люди, як з **конопель** куделю робити, як **нитку сукати**, полотно ткати, як його вибілювати та вишивати.

Коноплі -днорічна яра
лубоволокниста рослина
родини коноплевих
(*Cannabaceae*)

Куделя — прядиво або вовна,
намотана на кужівку
(спеціальний пристрій для
намотування пряжі)

СУКА́ТИ - крутячи пасма чого-небудь, скріплювати їх
разом; виготовляти щось таким способом),
ЗСУ́КУВАТИ, СКРУ́ЧУВАТИ, ЗВИВА́ТИ

Люди слухали й раділи. Та надходила ніч і страх виповзав на Землю з усіх шпарин. Бо починала Земля трястись і гойдатися. То лютував Чорнобог. Він шаленів, метався у своєму похмурому Підземному Царстві, несамовито гупав усім тулубом своїм у Землю, намагаючись її розвалити чи перевернути. Та — дарма. Тоді гримів його трубний голос: «Он Сварог вже навчає людей кутини білі ставити, печі мурувати... А Берегиня хоче вдягати людей в біле полотно, аби відлякувати моє чорне військо, що боїться усього світлого. Тож мушу якнайскоріше знищити і Сварога, і Берегиню, і творіння їхнє...»

І зійшлися Чорнобог і Мара, і стали вони нутрощі свої спорожняти. І з тої твані смердючої вродилося ціле стадо ящерів — чорних панцирних потвор. І повелів їм Чорнобог іти на Землю й розтоптати хатину Сварога й Берегині, і їхню піч, і жорна, і їх самих разом зі сварожичами. Тоді здригнулася й загупотіла Земля, коли по ній важко полізли чорні ящери. Вони нестримно — тупою панцирною лавою — сунули на білу хату Сварога й Берегині. ➤

*Твань — болото,
трясовина*

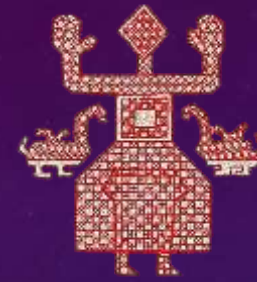

І коли загрозливо наблизились ящери й мали ось-ось розчавити першу на Землі хатину, з неї вийшла Берегиня. Вся в яскраво-білому вбранні, з червоними, вишитими на білому полотні «стрілами Перуна» та «соколами». Богиня здійняла догори руки — і... чорне військо враз зупинилося, ніби заворожене білою красою.

Тоді Берегиня сміливо рушила з піднятими руками на ящерів, і вони стали понуро відповзати. І йшла вперед богиня в білому сяйві своєму, і відкочувався назад чорний морок потвор. І тоді загнала Берегиня чорних ящерів у річку Рось. І закишіла вода від них, і почорніла, і загнила вмиль. І сморід дійшов до Вирію, і в гніві великому Білобог — творець Росі — змахнув чарівною рукою своєю — і тої ж самої миті панцирні потвори перетворились у скелі, що обрамили береги цієї річки.

І Краса засяяла довкруг, і Берегиня була богинею Краси і захисницею її. І пішла по Землі слава про Берегиню як захисницю Білої Хати. І стали люди її віншувати і молитись їй, захисниці дому людського від чорних сил.

І, навчившись робити полотно, стали роси, і гукри, і кияни вишивати не тільки «стріли Перуна» та «соколів», а й Берегиню з піднятими в захисному пориві руками, і почали вони вирізьблювати образ Великої Охоронниці на дверях, на вікнах, вишивати її постать на рушниках, на сорочках, аби Берегиня захищала їх від усього злого завжди й повсюдно.

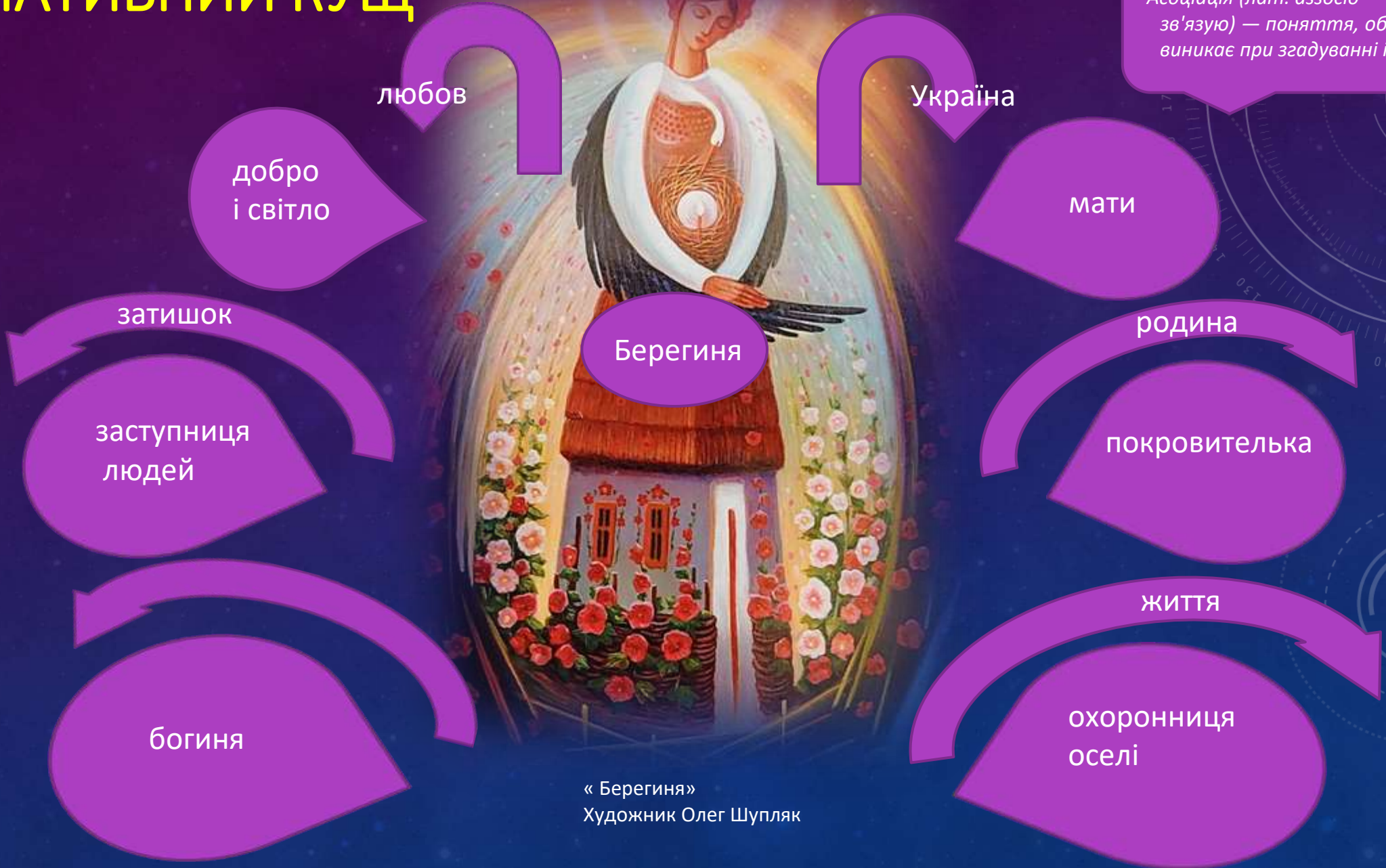
Під покровом.
Художник
Олег Шупляк

АСОЦІАТИВНИЙ КУЩ

Довідка

Асоціація (лат. *associo* — з'єдную, зв'язую) — поняття, образ що виникає при згадуванні іншого.

«Берегиня»
Художник Олег Шупляк

БЕРЕГИНЯ В ЖИТТІ Й МИСТЕЦТВІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Монумент Незалежності. Оранта - Берегиня в Києві.
Автор: Анатолій Куш, 2001 р

Мурал «Берегиня» в Києві . Автор : Mata Ruda, 2016 р.

Берегиня – це богиня добра, яка і зараз захищає людей від зла. Вона оберігає оселю, родинне багаття, малих дітей від хвороб. Берегиня є оберегом непорушної вірності подружжя та любові.

Берегиня .Автор: Марковець Світлана, 2017 р.
полотно, олія

ПРО ЗОРЯНИЙ ВІЗ

Колись давно, а де саме — невідомо, та трапилася велика посуха. І була вона така, що не тільки в річках та озерах, а навіть і в колодязях повисихала геть-чисто вся вода, і люди без води почали хворіти та мерти*.

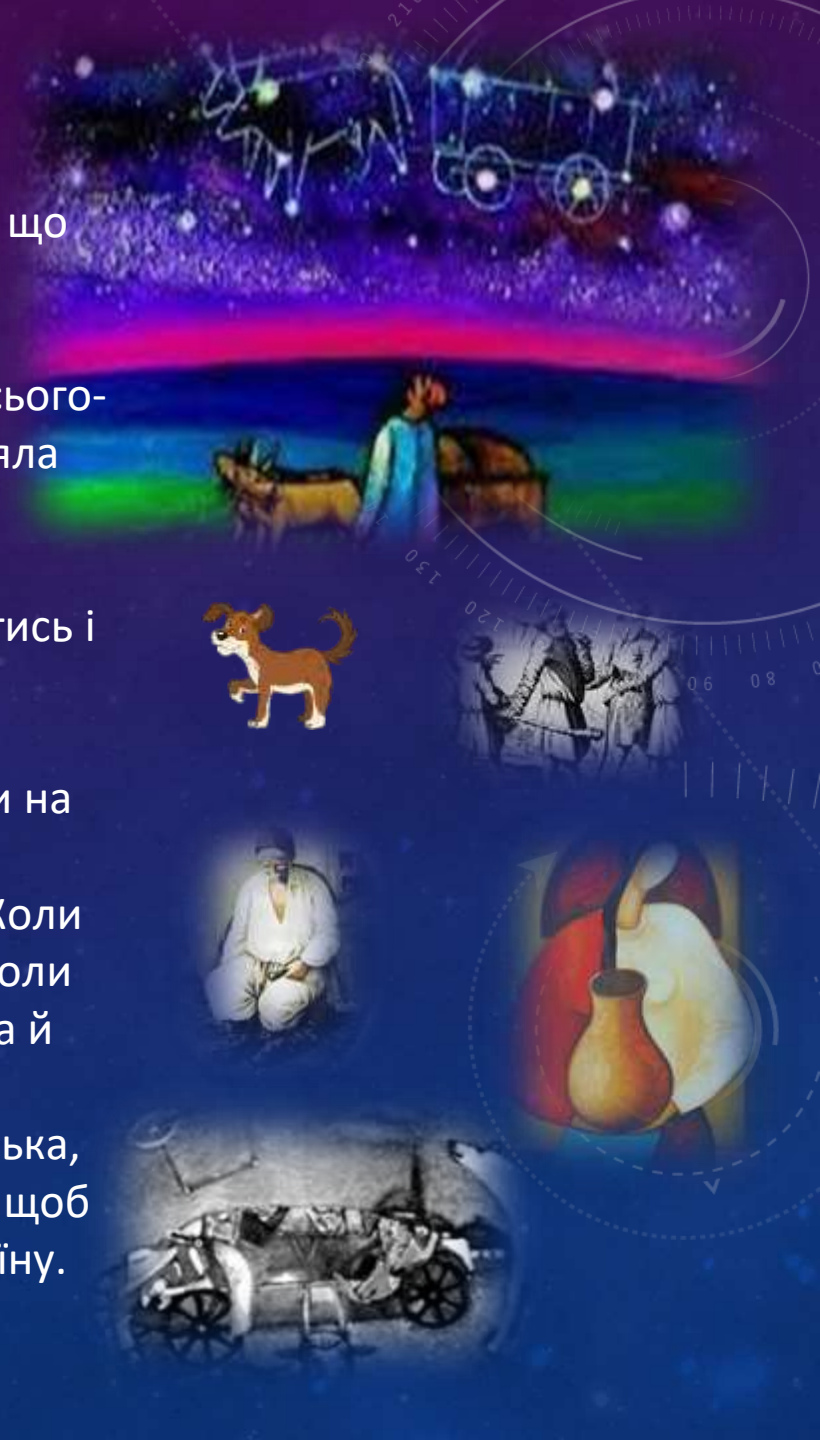
У тім краю, де ото трапилася така посуха, та жила одна вдова, а в тієї вдови була всього-на-всього одна дочка. Удова без води захворіла, і дочка, щоб не вмерла її мати, узяла глечик та й пішла шукати воду.*

Де вона її шукала, хто її знає, а тільки десь-то найшла. Набрала в глечик і понесла додому. По дорозі зустріла одного чоловіка, що вмирав без води; дала йому напитись і тим одволала його від смерті.*

Далі вона зустріла другого, такого ж самого; потім третього, четвертого і, нарешті, сьомого. Усім давала пити й усіх урятувала від смерті. Води залишилось у неї тільки на самому дні.*

Ішла вона, ішла й по дорозі сіла відпочити, а глечик поставила біля себе на землі. Коли в той час де не взявся собака. Хотів, мабуть, теж напитися та й перекинув глечик. Коли той глечик перекинувся, то з нього вилетіло сім великих зірок і восьма маленька, та й поставали на небі.*

Ото ті зірки і є Віз, або душі тих людей, що дівчина їм давала пити, а восьма, маленька, — так то душа собаки, що перекинув глечик. Так ото Бог на те їх і поставив на небі, щоб усі люди бачили, яка щира була та дівчина, а за її щирість Бог послав дощ на ту країну.

ЧИ Є ЧІТКИЙ ПОДІЛ МІЖ МІФОМ І ЛЕГЕНДОЮ?

- Чіткого поділу між міфом і легендою немає. У міру того як народ ставав уважнішим до своєї історичної долі, він відчував потребу запам'ятовувати найважливіші події, що залишили слід у його житті. Тоді поряд з міфами виникають легенди, у яких приписували богам справи людей, а історичну долю народу відображали в різних пригодах тих же богів. Згодом героями усних оповідей стали напівбоги — герої, богатирі. Не наділені владою та іншими рисами богів, вони все ж значно відрізнялися від звичайних людей багатьма перевагами, наданими їм, здебільшого, надприродною силою.

ЧОМУ ПЕС ЖИВЕ БІЛЯ ЛЮДИНИ?

Давно, дуже давно жив собі самотній пес. Нарешті надокучило йому самому блукати в лісі, і він вирішив знайти собі друга-товариша. Але хотів, аби цей його товариш був найсильніший з усіх тварин. Лісові звірята радили йому піти до вовка. Пішов пес до нього й каже:

— Вовче, брате, живімо разом!

Вовк відповів:

— Чому би ні!

Почали жити разом. Раз, як ночували в лісі, почув пес якийсь шелест і почав трястися-боятися. Збудив вовка, а той йому й каже:

— Будь тихо, бо прийде ведмідь і з'їсть нас!

Пес тоді здогадався, що ведмідь сильніший за вовка. Пішов до ведмедя й каже:

— Ведмедю, братику, живімо разом!

— Коли разом, то разом, — відповів ведмідь.

Минула коротка доба. Раз на зорях почув пес якийсь шелест і почав боятися. Пробудився ведмідь та й сказав:

— Заховаймося в корч, бо ще надійде лев і роздере нас обох!

Подумав пес, що лев має бути сильнішим. Залишив ведмедя й пішов до двору короля лева.

— Леве, леве, королю звірів, живімо разом!

— За слугу прийму тебе, — відповів лев.

Пес залишився з ним. Одного разу ввечері почув пес боятися й почав вити, гавкати.

Вибіг лев із палати й каже йому:

— Мовчи, бо ще надійде людина й застрелить нас обох!

Пес замовк, але здогадався, що людина має бути сильнішою, коли її лев боїться.

Пішов пес до людини й пристав на службу до неї. Від того часу й живе пес з людиною.

ПОМІРКУЙМО!

1. На скільки частин за змістом можна поділити легенду «Чому пес живе коло людини»?
2. Якого товариша хотів знайти пес? Чому пес обрав саме людину? Чим людина сильніша за звірів? Аргументуйте свою думку.
3. Чи доводилося тобі вибирати друзів? Які риси характеру людини ти цінуєш найбільше?

РОЗВИВАЄМО КОМПЕТЕНТНОСТІ

1. Про яку рису собаки йдеться в приказці «Вивченого пса нічим не підкупиш»? У яких життєвих ситуаціях собака може допомогти людині? Розкажіть про них, використовуючи свій життєвий досвід.
2. Створи соціальний плакат на захист безпритульних собак, використовуючи фото, інфографіку, фарби тощо. Придумай слоган – заклик до нього. Розмісти на своїй сторінці у будь-якій соцмережі.

ДО ЗУСТРІЧІ В 4 КЛАСІ!